

Những Cây Lan Mới Tại Sapa

Cryptochilus lutea Lindl. 1859
Monomeria barbata Lindl. 1830
Neogyna gardneriana (Lindl.) Rchb.f. 1852
Phalaenopsis wilsonii Rolfe 1909

Nhờ sự giới thiệu của Giáo sư Phan Kế Lộc, đầu năm 2009 chúng tôi trở lại Sapa lần nữa để thăm lại thắng cảnh của đất nước và gặp anh Đinh Văn Tuyền, thuộc phòng Khoa Học & Hợp Tác Quốc Tế của Vườn quốc gia Hoàng Liên.

Anh Tuyền đã dẫn chúng tôi tới thăm khu nuôi dưỡng hoa lan của vườn và tặng cho tôi một số hình ảnh hoa lan trong đó có một số cây mới lạ chưa từng được đề cập tới trong sách vở của Việt Nam.

Khi viết bài “*Vườn Quốc Gia Hoàng Liên Sơn*” trên trang Web www.hoalanvietnam.org, chúng tôi chỉ nhận diện được một vài cây như: *Dendrobium strongylantum*, *Eria densa*, *Esmeralda clarkei* v.v... còn có nhiều cây đành phải ghi: Chưa rõ chủng loại.

Lê Căn Vy, Đinh Căn Tuyền (Sapa)

Sau khi tìm kiếm và tham khảo với các khoa học gia ngoại quốc, mặc dầu đã bỏ tíc trong tập hình ảnh Lan Rừng VN từ A-Z cũng xin trình bày lại như sau:

Cryptochilus lutea Lindl. 1859

Tên Việt: Đề nghị Hoàng mẽ lan (Bông lúa vàng) vì khá giống với bông lúa.

Mô tả: Phong lan, lá 2 chiếc, chùm hoa dài 22 phân, hoa to 5-8 ly mọc thành hàng ở 2 bên, nở vào mùa Thu.

Nơi mọc: Bình Lư, Lai Châu, Đèo Lô Qui Hồ, Lào Cai.

Ghi chú: Đinh Văn Tuyền tìm thấy ngày 1-6-2006.

Ảnh: Đinh Văn Tuyền

Ảnh: Đinh Văn Tuyền

Ảnh: Đinh Văn Tuyền

Cây lan này cũng mọc tại Assam, Tây Hy Mã Lạp Sơn, Hôi, Miến Điện và Vân Nam. Trong sách của Phạm Hoàng Hộ và Trần Hợp cũng như Gunnar Seidenfaden đều không nói tới cây này, nhưng lại đề cập tới cây *Cryptochilus ctenostachya* do Gagnepain tường trình vào năm 1934. Gunnar Seidenfaden xem xét mẫu vật lưu trữ tại Viện bảo tàng Paris do Poilane đệ nạp ngày 13-5-1927 với ghi chú: Có lẽ là trùng hợp với cây *Cryptochilus lutea* Lindl, Gunnar Seidenfaden 5-1991 (trang 192 The Orchid of Indochina).

Phóng to và nhìn kỹ hoa của cây lan trong mẫu vật này thấy giống như cây *Cryp. lutea* vậy.

***Monomeria barbata* Lindl. 1830**

Đồng danh: *Epicranthes barbata* (Lindl.) Rchb. f. 1861; *Monomeria crabro* C.S.P. Parish & Rchb. f. 1874.

Tên Việt:

Mô tả: Phong lan hay thạch lan nhỏ, củ hình trái xoan, mọc xa nhau 7-9 phân. Lá một chiếc. Chùm hoa cao 30-45 phân, hoa 10-15 chiếc, to 2.5 phân nở vào mùa Xuân.

Nơi mọc: Đèo Ô Qui Hồ, Hoàng Liên Sơn, Lào Cay, Tây Nguyên.

Ghi chú: Đinh Văn Tuyền Phát hiện tại Ô Qui Hồ ngày 16-4-2008.

Cây này cũng mọc tại Assam, tây Hy Mã Lạp Sơn, Hôi, Miến Điện, Thái Lan và Mã Lai. Về tên loài Phạm Hoàng Hộ gọi là Đơn hành và Trần Hợp gọi là Củ đơn, không biết nên đặt tên là gì cho thích hợp.

Ảnh: Đinh Văn Tuyên

Ảnh: Đinh Văn Tuyên

Neogyna gardneriana (Lindl.) Rchb. f. 1852

Đồng danh: *Coelogyne gardneriana* Lindl. 1830; *Pleione gardneriana* (Lindl.) Kuntze, 1891.

Tên Việt: Chưa có.

Mô tả: Thạch lan, củ cao 9-15 phân ngang to 1-2 phân. Lá dài 30-40 phân, rộng 4-8 phân. Chùm hoa dài 20 phân, hoa 10-15 chiếc, to 4-5 phân không mở rộng, nở vào mùa Thu.

Nơi mọc: Lần đầu tiên, Đinh Văn Tuyên phát hiện tại Hoàng Liên Sơn ngày 17-9-2006.

Ảnh: Đinh Văn Tuyên

Ảnh: Đinh Văn Tuyên

Trong cuốn *The Orchids of Indochina* của Gunnar Seidenfaden chỉ có ghi vài giò vắn tắt: Gagnepain 1934. Nơi mọc: Lào, cũng vì vậy cây lan này không có tên trong các sách của giáo sư Phạm Hoàng Hộ và tiến sĩ Trần Hợp.

Năm 1830, Lindley xếp cây lan này vào loài *Coelogyne* và năm 1852 H. G. Reichenbach lại chuyển sang loài *Neogyna*, chỉ có một giống duy nhất. Lan mọc ở phía Tây dãy Hy Mã Lạp Sơn, Assam, Nepal, Buhtan, Hôi, Miến Điện, Trung Hoa, Thái Lan và Lào.

***Phalaenopsis wilsonii* Rolfe 1909**

Đồng danh: *Kingidium wilsonii* (Rolfe) O. Gruss & Roellke 1996; *Phalaenopsis minor* Liu 1988; *Phalaenopsis wilsonii* f. *azurea* Z.J.Liu & Z.Z. Ru 2006; *Polychilos wilsonii* (Rolfe) Shim 1982.

Tên Việt: Hồ điệp.

Mô tả: Phong lan nhỏ, thân ngắn 1 phân, lá 4-5 chiếc rụng vào mùa thu, dài 6-8 phân, rộng 2-6 phân. Chùm hoa 1-2 chiếc dài 4-9 phân, không có nhánh. Hoa 10-15 chiếc to 4 phân, thơm, nở vào mùa Hạ.

Nơi mọc: Đinh Văn Tuyền phát hiện tại Tam Đường, Lai Châu ngày 26-3 -2006.

Ghi chú: Rất dễ nhầm lẫn với *Phalaenopsis honghenensis*, nhưng cây *Phal. wilsonii* có nhiều hoa hơn, nhưng không có hương thơm và chịu được lạnh hơn cây *Phal. honghenensis*.

Ảnh: Đinh Văn Tuyền

Ảnh: Đinh Văn Tuyền

Được biết anh Đinh Văn Tuyền tốt nghiệp khoa Lâm Sinh, trường Đại học Lâm Nghiệp, sau đó nhận công tác tại Vườn Quốc Gia Hoàng Liên và phụ trách thực hiện đề tài: “Thử nghiệm nhân giống hoa lan Sa Pa bằng phương pháp nuôi cấy mô tế bào thực vật.” Trong thời gian này anh đã thực hiện nhiều chuyến điều tra thực địa về lan rừng Sa Pa.

Năm 2010, anh nhận được học bổng của Ford Foundation tới Hoa Kỳ để theo chương trình cao học (Thạc sỹ) chuyên ngành “Environmental Science and Policy” tại trường đại học Clark University, Worcester, Massachusetts.

Chúc anh thành công mỹ mãn và thu lượm được nhiều kết quả tốt đẹp.

Westminster 1-2012

BÙI XUÂN ĐÁNG